

РОЗДІЛ І. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 342.1-049.5

DOI <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2019-1-01>

Обороздатність VS воєнна безпека держави: теоретико-правовий аспект

Перевалова Л. В., Кузьменко О. В., Григоренко Я. О.

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
вул. Кирпичова, 2, Харків, Україна*

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, Україна
grigorenko@karazin.ua*

Ключові слова:

*безпека, національна безпека,
воєнна безпека, державна
безпека, оборона,
обороздатність,
національні інтереси,
демократичний
конституційний лад,
суверенітет, територія,
територіальна цілісність,
кордони.*

У статті досліджено теоретичний аспект правових категорій «воєнна безпека» та «обороздатність держави». Наголошено на відсутності конкретизації цих понять у законодавстві. Звернено увагу, що обороздатність держави повинна забезпечуватися в мирний час, а не тільки в разі збройної агресії або воєнного конфлікту. Зазначено про необхідність визначення об'єктів обороздатності держави. Аргументовано необхідність розкриття понять обороздатності й воєнної безпеки крізь призму з'ясування, яке із цих понять є ширшим і які правові категорії в себе вміщує.

Надійшло до редколегії:

20.03.2019

Прийнято до друку:

06.05.2019

Defenses VS military security of the state: theoretical and legal aspect

Perevalova L. V., Kuzmenko O. V., Hryhorenko Ya. A.

*National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute",
str. Kyrpychova, 2, Kharkiv, Ukraine*

*V.N. Karazin Kharkov National University, sq. Svobody, 4, Kharkiv, Ukraine
grigorenko@karazin.ua*

Key words:

*security, national security,
military security, state security,
defense, defense capability,
national interests, democratic
constitutional order,
sovereignty, territory,
territorial integrity, borders.*

The theoretical aspect of the legal categories "military security" and "state defense" is investigated. The lack of specificity of these concepts in the legislation is noted. It was noted that the state's defense capability should be ensured in peacetime, and not only in the event of armed aggression or military conflict. The need to identify the objects of the state's defense capability was noted. The necessity of disclosing the concepts of defense capability and military security through the prism of determining which of these concepts is wider and which legal categories it contains is argued.

The state-building of an independent Ukrainian state is characterized by the permanent attention of the norm-maker to national security and measures to ensure it. The adoption of the Law of Ukraine "On National Security" in 2018 is a vivid example of parliamentary attention to security issues and the awareness of the need to introduce and apply updated legal standards in this area. It is considered "a positive and very important decision of the legislator that he began to use the concept of military security in the law and provided its definition, which took place for the first time not only in science, but also at the state level. Until now, the definition of the content of the definition "Military security" and its place in the system of legal norms of security-oriented, was carried out by individual scientists.

In our view, in the legislative field, the defense capability of the state should be defined not only as a concept that exists or only applies in the event of armed aggression or armed conflict. According to our belief, the defense capability should be secured in peacetime, when there are no real or potential cases of armed aggression or armed conflict. And parliamentarians should foresee that defense capability is the ability of the state at any time to have the ability to ensure the stability of the national interests of the state.

В умовах становлення України як правової держави, побудови в ній сучасних і потужних Збройних сил та інших військових формувань, створення безпекового середовища, формування сектору безпеки й оборони, громадянського суспільства «найактуальнішою проблемою світової спільноти і будь-якої окремо взятої держави постає комплексна, складна та багатогранна проблема безпеки» [1, с. 3]. У кожній демократичній державі зазначені соціальні та правові інститути безпосередньо впливають на рівень забезпечення національної, громадської, воєнної, державної безпеки. З моменту ухвалення Закону України «Про національну безпеку» у 2018 році перед нами постали термінологічні визначення понять окремих видів безпек, що деякою мірою не зовсім узгоджується з іншими правовими категоріями, які вже визначені в нормативно-правових актах, що ухвалені раніше.

Дослідженню питань, що пов'язані з різними аспектами воєнної безпеки, присвятили наукові праці С.С. Антюшин, А.О. Бірюченко, В.В. Богущкий, О.О. Дубровіна, Б.Б. Жуков, Є.І. Григоренко, О.О. Луник,

Ю.В. Марченко, Е.Б. Новіков, П.В. Онофрійчук, О.А. Палій, Р.В. Покотиленко, О.С. Полторацький, С.Ю. Поляков, А.А. Соболев, М.В. Удод, О.В. Феденко, І.А. Храбан та інші вчені. Однак розгляд обороноздатності versus (vs) воєнної безпеки в сучасному їх розумінні ще не провадився вченими.

Поняття «безпека» й «оборона», як і будь-які комплексні, багатоаспектні та багатогранні явища, мають власну, притаманну лише їм етимологію, історію формування, становлення й розвитку, що здійснюється відповідними суб'єктами, на яких покладено забезпечення воєнної безпеки та обороноздатності держави, ключовою проблемою яких у ХХІ столітті є правильний вибір напрямів і засобів забезпечення як безпеки, так й оборони. Це пов'язано з тим, що війни та збройні конфлікти залишаються сумною прикметою ХХІ століття. Крім того, значення фактору воєнної сили у світовій політиці останнім часом невпинно зростає. У цьому разі офіційні документи регламентують, що, «всупереч багатьом оцінкам, що господарювали в першій половині 90-х років, значення воєнної сили в постбіполярному світі не зменшилося. Більше того, на початку ХХІ

століття відзначилися процеси збільшення ролі воєнної сили для забезпечення політичних та економічних інтересів держав світу, тоді як низка політичних інститутів у сфері безпеки стала на полосу жорсткої кризи» [2, с. 3]. Безсумнівно, ці процеси ставлять на порядок денний завдання щодо переосмислення питань, які пов'язані із забезпеченням безпеки в сучасних умовах. Не випадково Я. Тимків у дослідженні, присвяченому теорії та практиці сучасної європейської політики безпеки [3], відзначив, що універсальне визначення безпеки надають Словник суспільних наук UNESCO, згідно з яким «безпека ідентична безпечності й означає відсутність фізичної загрози або охорону перед нею» [4], а також The Oxford Dictionary, за яким безпека охоплює «стан або відчуття безпечності, а також засоби, що її забезпечують» [5]. Із цього приводу можна вважати безпеку як явище похідне, про що свідчить сама етимологія слова з російської мови «безопасность» – отсутствие опасности. І як слушно зазначив В.Н. Кузнецов, вивчаючи соціологію безпеки, зміст безпеки – життя без небезпеки. Тільки за наявності небезпеки будь-якому об'єкту виникає феномен безпеки [6, с. 83]. Тому зрозуміти, охарактеризувати й оцінити безпеку можна тільки шляхом виявлення тих основних чинників та обставин, які її підривають або здатні підірвати. Це є характеристикою безпеки в найширшому її прояві. Тобто можна вважати, що зазначені постулати (безпечність, відсутність фізичної загрози, здатність подолання потенційної або реальної загрози) зумовлені розвитком суспільного та державного буття й закладені як базис до визначення категорії безпеки загалом і міжнародної безпеки зокрема. Однак варто враховувати, що міжнародну безпеку, її складники та суміжні їй поняття вивчають із погляду філософських, історичних, теоретичних, соціальних, соціологічних, правових, економічних та інших наук, а також у сфері геополітики, міжнародних відносин,

зовнішньої політики, політики безпеки. Крім цього, на питання, які пов'язані з міжнародною безпекою, звертають увагу аналітики, експерти, дипломати, що свідчить про відсутність єдиного узгодженого підходу до її трактування та дещо ускладнює розуміння цієї багатогранної категорії. Також це пояснює розширене тлумачення безпеки, яке останнім часом спостерігається в наукових колах. Тому ми вважаємо за доцільне розглянути сучасні наукові погляди вчених-фахівців різних галузей знань, які займаються дослідженням міжнародної безпеки, ураховуючи, що жоден підхід не є зайвим, виявити найбільш суттєві риси, які є специфічними й притаманними лише міжнародній безпеці, та на їх основі запропонувати власне бачення із цього приводу й уніфікувати вже наявні розробки цього напрямку сучасної доктрини.

Державотворення незалежної української держави характеризується перманентною увагою нормотворця до національної безпеки та заходів її забезпечення. Ухвалення у 2018 році Закону України «Про національну безпеку» – яскравий приклад пильної уваги парламентарів до безпекових аспектів та усвідомлення необхідності запровадження й уживання оновлених правових стандартів у цій сфері. Уважається «позитивним і дуже важливим рішенням законодавця, що він почав використовувати в законі поняття воєнної безпеки та надав їй визначення, що відбулося вперше не тільки в науці, а й на державному рівні. До цих пір визначення змісту дефініції «Воєнна безпека» та її місця в системі правових норм безпекового спрямування було здійснено окремими науковцями» [7, с. 130].

Ураховуючи, що в науковій літературі виокремлюються два концептуально різні типи воєнної безпеки, а саме оборонний (характеризується недопущенням актуалізації потенційних воєнних загроз або адекватної протидії

загрозам, які знаходяться в реальній площині; безпекові воєнно-політичні інтереси таких держав і їхній потенціал найчастіше обмежені власними та прикордонними територіями) й наступальний (притаманний державам, які претендують на роль лідера у світовому співтоваристві за допомогою демонстрації або безпосереднього використання воєнної сили, «наддержавам», імперіям, державам зі значним економічним, політичним, воєнним потенціалом, що засвідчує їхню більш активну зовнішньополітичну позицію, у яких завдання воєнної безпеки виходять за межі виключно оборони території держави. У цьому разі національні інтереси держави суттєво розповсюджуються за її межами) [8, с. 30], ми виокремлюємо ще й перманентний (безперервний, невинний, постійно діючий, повсякденний, повсякчасний) вид воєнної безпеки [9, с. 75], розуміючи, що перманентна увага воєнізованих та оборонних структур, посадових осіб органів військового адміністрування, яку приділено для нарощування потужного воєнного потенціалу, безперечно, спрямована на підвищення рівня воєнної сили. Означена перманентність характеризується тим, що в умовах глобалізації кожна сучасна суверенна держава спрямовує діяльність усього інституційного механізму на нарощування та зміцнення своєї воєнної сили, адже є недостатнім тільки мати можливість посилити своє місце в міжнародних відносинах як впливового суб'єкта. Україні важливо мати спроможність таке місце за собою зберігати, з огляду на те що суб'єкти, які відповідають за стан забезпечення воєнної безпеки постійно, піддаються загрозам і нестабільним проявам процесів глобалізації, які неухильно впливають і на якість їхньої воєнної сили [10, с. 314]. Тому перманентний тип воєнної безпеки поряд з оборонним і наступальним типом воєнної безпеки сучасна держава зобов'язана забезпечити не тільки на

момент воєнної загрози, а й у мирний час, перебуваючи в стані готовності та спроможності надати відсіч воєнному нападу проти неї. Усе це свідчить про необхідність наявної нормативно-правової бази у сфері забезпечення воєнної безпеки, яка повинна бути в такому стані, щоб на момент імовірного воєнного конфлікту не постало б питання суттєвого її оновлення.

Саме тому, відстежуючи стан реформування воєнної сфери на сучасному етапі розвитку державотворення загалом і Збройних сил України та інших військових формувань зокрема, звертаємо увагу, що визначення воєнної безпеки, яке надано в Законі України «Про національну безпеку», практично дублює (підміняє) визначення «обороздатності», що зазначається в Законі України «Про оборону».

Воєнна безпека є станом захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності й демократичного конституційного ладу, а також інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз. Воєнною доктриною України передбачено, що для нашої держави воєнними загрозами є збройна агресія та порушення територіальної цілісності, активізація спеціальними службами розвідувально-підривної діяльності в Україні з метою дестабілізації внутрішньої соціально-політичної обстановки тощо. Отже, воєнною безпекою є стан внутрішніх і міжнародних умов життя, які нейтралізують або виключають можливість заподіяння особі, суспільству, державі, світовому співтовариству шкоди, тягнуть за собою воєнні загрози. Тобто воєнна безпека характеризується або відсутністю для її об'єктів воєнної загрози, або спроможністю гарантування мати можливість протистояти воєнним загрозам. Отже, воєнна безпека покликана вирішувати завдання щодо забезпечення збройного захисту територіальної цілісності, національної незалежності й

суверенітету держав; створення воєнних гарантій стабільності суспільного та державного ладу; підтримання громадянського миру в державі; запобігання терористичним діям кримінальних груп та організацій. Варто враховувати, що воєнна безпека забезпечується передусім комплексом економічних, політичних, дипломатичних та інших засобів, що спрямовані на вирішення міжнародних і внутрішніх протиріч, запобігання їх переходу у воєнно-силове протистояння. Головне варто відмітити те, що важливим аспектом воєнної безпеки є підтримання воєнної потужності, потенціалу держави відповідно до реальних і потенційних воєнних загроз.

У свою чергу, згідно з чинним законодавством, обороноздатністю держави є здатність держави до захисту в разі збройної агресії або збройного конфлікту. Одразу звертаємо увагу на те, що воєнний конфлікт і збройний конфлікт не одне й те саме. Збройний конфлікт є різновидом воєнного конфлікту і являє собою збройне зіткнення між державами (міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами в межах території однієї держави, як правило, за підтримки зовні (внутрішній зовнішній конфлікт). А воєнний конфлікт є формою розв'язання міждержавних або внутрішньодержавних суперечностей із двостороннім застосуванням воєнної сили; основними видами воєнного конфлікту є війна або збройний конфлікт (стаття 1 Закону України «Про національну безпеку»). Із цього визначення вбачається те, що, по-перше, обороноздатність держави має існувати лише в разі збройної агресії або збройного конфлікту. Якщо такі дії не відбуваються, то держава не володіє обороноздатністю. Упевнені, що обороноздатність держава повинна підтримувати завжди, не тільки в разі збройної агресії або збройного конфлікту. Також відзначимо, що з визначення, яке наведено в законодавстві,

незрозумілим видається, що саме держава здатна захищати (об'єкт захисту). Крім цього, обороноздатність, згідно із законодавством, уміщує в себе сукупність воєнного потенціалу у сфері оборони та належних умов для його реалізації.

Обороноздатність держави повинна відображати рівень підготовки економіки, населення та збройних сил держави до відвернення зовнішньої агресії, захисту територіальної цілісності й незалежності держави. Обороздатність залежить від характеру реальних і потенційних воєнних загроз; ухилення держави до міжнародного співробітництва з метою колективної безпеки та спільної оборони; воєнного потенціалу, матеріальних і духовних спроможностей держави, її економічного, науково-технічного розвитку та наявності людських ресурсів; соціальної й міжнаціональної єдності суспільства та морально-психологічної готовності населення до захисту Вітчизни, що передбачено статтею 65 Конституції України; здатності державного й воєнного керівництва ефективно використовувати власні можливості. Основу (базис) становить бойовий потенціал Збройних сил, їх здатність запобігти збройному нападу на державу, а в разі агресії здатність відвернути її та спроможність заподіяти зворотній стороні поразку, що визначається кількістю та якістю військ (сил) і рівнем їхньої бойової готовності.

По-перше, відзначимо, що, на наш погляд, у законодавчому полі обороноздатність держави повинна бути визначена не тільки як концепт, який існує або діє лише в разі збройної агресії чи збройного конфлікту. На наше переконання, обороноздатність повинна бути забезпечена й у мирний час, коли відсутні реальні або потенційні випадки збройної агресії чи збройного конфлікту. І парламентарі повинні передбачити, що обороноздатність являє собою здатність держави в будь-який час мати спроможність забезпечити стабільність національних інтересів держави. По-друге, з наведеного визначення

обороздатності незрозумілим залишається об'єкт захисту. Ураховуючи, що законодавець наводить вичерпний перелік об'єктів, які захищає воєнна безпека, а саме державний суверенітет, територіальну цілісність, демократичний конституційний лад, варто також визначити на нормативно-правовому рівні, захист яких об'єктів підпадає в межі обороздатності держави. По-третє, зіставляючи визначення воєнної безпеки й

обороздатності держави, які визначені законодавством, можемо констатувати, що практично відсутня межа між ними. Ще раз звернемо увагу на те, що законодавець визначає воєнну безпеку як «захищеність», а обороздатність – як «здатність держави до захисту». Тому ці категорії потребують узгодження між собою, зіставлення, визначення, що є ширшим поняттям і як саме вони співвідносяться між собою.

Література

1. Григоренко Є. І. Конституційні засади проходження військової служби громадянами України : проблеми теорії та практики : монографія. Харків : Право, 2010. 280 с.
2. Брега А. В. Политический риск в обеспечении военной безопасности : теория и основы управления : автореф. дисс. ... докт. полит. наук : спец. 23.00.02. Москва, 2007. 35 с.
3. Тимків Я. Теорія і практика сучасної європейської політики безпеки : приклад Польщі : навчальний посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. 241 с.
4. Gould J. W., Kolb W. L. (red.). A Dictionary of the Social Science. London : Tavistock Publications, 1964. 629 p.
5. Hawkins J. M. The Oxford Reference Dictionary. Oxford : Oxford University Press, 1991. 780 p.
6. Кузнецов В. Н. Социология безопасности. Москва : Книга и бизнес, 2003. 286 с.
7. Військове право : підручник / за ред. І. М. Коропатніка, І. М. Шопіної. Київ : Алерта, 2019. 648 с.
8. Антюшин С. С. Военная безопасность как фактор стабильности российского общества (социально-философская концепция) : автореф. дисс. ... докт. филос. наук : спец. 09.00.11. Москва, 2005. 48 с.
9. Кузьменко О. В., Григоренко Я. О. Правові засади воєнної безпеки в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. № 5. С. 71–75.
10. Григоренко Я. О. Поняття воєнної сили у міжнародних відносинах. *Юридическая наука в условиях евроинтеграции Украины и Молдовы : современные ориентиры правового развития* : материалы Межд. наук.-практ. конф (г. Кишинев, Республика Молдова, 24–25 марта 2017 года). Кишинёв, 2017. С. 313–316.

References

1. Ghryghorenko, Ye. I. (2010), *Konstytucijni zasady prokhodzhennja vijsjkovoji sluzhby ghromadjanamy Ukrajinu : problemy teoriji ta praktyku : monoghrafija* [Constitutional frameworks of military service of Ukrainian citizens : challenges of theory and practice : a monograph], Pravo, Kharkiv, Ukraine.
2. Breha, A. V. (2007), “Political risk in guaranteeing military security : theory and governance bases”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Political), 23.00.02, Moscow, Russia.

3. Tymkiv, Ja. (2011), *Teorija i praktyka suchasnoi' jevropejs'koi' polityky bezpeky : pryklad Pol'shhi : navch. posibnyk* [Theory and practice of modern European security policy : exemplified by Poland : study guide], Vydavnytstvo Lvivskoi politehniky, Lviv, Ukraine.
4. Gould, J.W. and Kolb, W.L. (red.), (1964), *A Dictionary of the Social Science*, Tavistock Publications, London, Great Britain.
5. Hawkins, J. M. (1991), *The Oxford Reference Dictionary*, Oxford University Press, Oxford, Great Britain.
6. Kuznetsov, V. N. (2003), *Socjologija bezopasnosti* [Security sociology], Knyga y biznes, Moscow, Russia.
7. Koropatnik, I. M. and Shopina, I. M. (2019), *Vijskove pravo : pidruchnyk* [Military law : a text book], Alerta, Kyiv, Ukraine.
8. Antiushin, S. S. (2005), “Military security as a stability factor of Russian society (social-philosophical concept)”, Thesis abstract for Doct. Sc. (Philosophy), 09.00.11, Moscow, Russia.
9. Kuzmenko, O. V. and Hrygorenko, Ja. O. (2018), “Legal fundamentals of military security in Ukraine”, *Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava*, no. 5, pp. 71–75.
10. Hrygorenko, Ja. O. (2017), “The concept of military force in the international relations”, *Jurydycheskaja nauka v uslovyjah evroyntegracyi Ukraini y Moldovi : sovremennye oryentyry pravovogo razvytyja : materyali mezhd. nauk.-prakt. konf* [Juridical science under the conditions of the European integration of Ukraine and Moldova : modern orientations of legal development : materials of intern. scient.-pract. conference], Kishinev, March 24–25, 2017, pp. 313–316.

УДК 340.134:347.73:336.131:004(477+4) DOI <https://doi.org/10.26661/2616-9444-2019-1-02>

Fintech: trends of development and regulatory policy

Bukharin H. O.

*Zaporizhia National University, Zhukovskogo str., 66, Zaporizhia, Ukraine
glebbukharin@gmail.com*

Key words:

FinTech, EU, financial services, harmonization, electronic financial services, personal data protection.

*Надійшло до редколегії:
22.03.2019*

*Прийнято до друку:
07.05.2019*

The paper analyses the development and present state of FinTech in Ukraine and in the European Union (the EU), its trends and prospective. It was studied the legal regulation of FinTech in Ukraine, defined the latest regulatory initiatives and made a comparison of such initiatives with the regulation of the EU. During the performance of the research, it was evidenced that due to the novelty of the topic there are not many scientific works on this matter. Moreover, practical development of the FinTech industry to some extent outruns its regulation in Ukraine and even in the EU. Therefore, FinTech service providers must fit within the regulation developed before the rise of the industry. It should be mentioned, that the core EU's FinTech regulatory acts such as Payment Services Directive 2, General Data Protection Regulation, Regulation on